

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Федеральное государственное автономное образовательное учреждение
высшего образования

«Казанский (Приволжский) федеральный университет»

Институт филологии и межкультурной коммуникации

УТВЕРЖДАЮ

Проректор по

образовательной деятельности

 Е. А. Турилова
2023 г.

**ПРОГРАММА ВСТУПИТЕЛЬНОГО ИСПЫТАНИЯ
ПО ТАТАРСКОМУ ЯЗЫКУ В СФЕРЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

для поступающих на обучение по программам бакалавриата и программам
специалитета на базе среднего профессионального образования

Направление подготовки: 44.03.05 Педагогическое образование (с двумя
профилями подготовки); 45.03.01 Филология.

По программе: Родной (татарский) язык и литература, английский язык;
Прикладная филология: татарский язык и литература, журналистика.

Форма обучения: очная

Лист согласования программы вступительного испытания

Разработчик(и) программы:

Зав. кафедрой общего языкознания и тюркологии Р.Р. Замалетдинов

Председатель экзаменационной комиссии Сагдиева Р.К.

Программа вступительного испытания обсуждена и одобрена на заседании кафедры общего языкознания и тюркологии Института филологии и межкультурной коммуникации, Протокол №1 от «31» августа 2023 г.

Решением Учебно-методической комиссии Института филологии и межкультурной коммуникации Программа вступительного испытания рекомендована к утверждению Ученым советом, Протокол №2 от «15» сентября 2023 г.

Программа вступительного испытания утверждена на заседании Ученого совета Института филологии и межкультурной коммуникации, Протокол №1 от «20» сентября 2023 г.

Содержание

Раздел 1. Вводная часть

- 1.1 Цель и задачи вступительных испытаний
- 1.2 Общие требования к организации вступительных испытаний
- 1.3 Описание формы проведения вступительных испытаний
- 1.4 Продолжительность вступительных испытаний в минутах
- 1.5 Структура вступительных испытаний

Раздел 2. Содержание программы

Раздел 3. Фонд оценочных средств

- 3.1. Инструкция по выполнению работы
- 3.2. Образцы заданий вступительных испытаний

Раздел 4. Список литературы

Раздел 1. Вводная часть

Настоящая программа сформирована на основе федерального государственного образовательного стандарта высшего образования по направлению подготовки 44.03.05 Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки). Родной (татарский) язык и литература, русский язык; 45.03.01 Филология. Прикладная филология: Татарский язык и литература, журналистика. К сдаче вступительного испытания в бакалавриат допускаются лица, имеющие среднее образование любого уровня, подтвержденное документом о среднем образовании.

1.1. *Цель и задачи вступительных испытаний*

Цель вступительного испытания: определить готовность и возможность абитуриента освоить выбранную программу.

Задачи вступительного испытания:

- выявить уровень владения абитуриентом татарским языком (фонетические, лексические, грамматические навыки, речевые умения, навыки работы с текстом, умения в письменной речи на татарском языке);
- установить степень владения абитуриентом тематикой в профессиональной области на языке.

1.2. *Общие требования к организации вступительных испытаний*

К участию во вступительном испытании допускаются лица, подавшие документы в Университет, при наличии документа, удостоверяющего личность (в том числе паспорт гражданина Российской Федерации, удостоверяющий личность гражданина Российской Федерации за пределами территории Российской Федерации). При отсутствии документа, удостоверяющего личность, поступающий не допускается к участию на экзамене, допуск к очному вступительному испытанию поступающий получает после предъявления оригинала документа, удостоверяющего личность поступающего, представителю Приемной комиссии/дежурному по аудитории. В случае опоздания на очное вступительное испытание или в

случае задержки с подключением к дистанционному вступительному испытанию, поступающий может быть допущен к участию при условии опоздания не более 30 минут с момента начала вступительного испытания, без продления времени выполнения заданий.

Экзамен проводится в тестовой форме, очно или дистанционно с использованием системы прокторинга.

Во время проведения вступительных испытаний поступающему запрещается пользоваться учебниками, справочными материалами, тетрадями, записями, мобильными телефонами, электронными записными книжками и другими средствами хранения информации.

Перечень знаний, умений и навыков, которыми должен обладать поступающий.

Сдающие вступительный экзамен по татарскому языку в сфере профессиональной деятельности должны:

Знать теоретический материал по:

- фонетике родного татарского языка;
- графике;
- орфографии;
- лексике и фразеологии;
- морфемике и словообразованию;
- морфологии;
- синтаксису словосочетания, предложения;
- стилистике.

Владеть навыками:

- фонетического анализа;
- графического и орфографического анализа;
- лексического анализа;
- морфемного и словообразовательного анализа;
- морфологического анализа слов разных частей речи;
- синтаксического анализа словосочетания, простого и сложных предложений разных типов.

Раздел 2. Содержание программы

Тел турында гомуми мәгълүмат

Ижтимагый күренеш буларак тел. Тел үсеше турында гомуми мәгълүмат. Телнең структур һәм функциональ үсеше. Татар милли әдәби теленең формалашуы. Татар теленең төп диалектлары. Тел гыйлеменен әһәмияте һәм төп бүлекләре. Тел – милләтнең иң кыйммәтле тарихи ядкәре.

Фонетика һәм орфоэпия

Фонетика һәм орфоэпия турында төшенчә.

Сөйләм органнары. Авазларның ясалышы. Сузык һәм тартык авазлар арасында аерма.

Татар телендә сузык авазлар. Калын һәм нечкә сузыклар (арткы һәм алгы рәт сузыклары). Сингармонизм законы, аның төрләре. Сингармонизм законы сакланмаган очраклар.

Татар телендә тартык авазлар. Яңгырау һәм саңгырау тартыклар. Тел арты тартыклары һәм увуляр тартыклар. Ирен-ирен һәм ирен-теш тартыклары. Тартыкларның охшашлануы (ассимиляция). Тартыкларның чиратлашуы.

Аваз һәм хәреф. Авазларны язуда күрсәтү. Алфавит.Әйтелеш һәм язылышның туры килмәгән очраклары. **Я, е, ю, ё** хәрефләренең дөрес язылышы. **О, о, ы, е, э** хәрефләренең дөрес язылышы. Тавышсыз хәрефләрнең дөрес язылышы.

Татар телендә ижек һәм басым. Интонация.

Лексика һәм сөйләм культурасы

Лексика һәм сөйләм культурасы турында төшенчә. Татар теленең сүзлек байлыгы (лексикасы) һәм аның үзгәрүе.

Сүз. Аның мәгънәсе. Бер һәм күпмәгънәле сүzlәр. Сүzlәрнең туры һәм күчерелмә мәгънәләре. Омонимнар, синонимнар, антонимнар.

Кулланылыш өлкәсе ягыннан татар теленең сүзлек составы. Гомумхалык сүzlәре. Әдәби тел сүzlәре. Диалекталь сүzlәр. Профессиональ сүzlәр. Терминнар.

Кулланылыш дәрәжәсе ягыннан татар теленең сүзлек составы. Тарихи сүзләр һәм архаизмнар. Неологизмнар. Алынмалар.

Лексикография. Сүзлекләрнең төрләре.

Сүз төзелеше һәм ясалышы

Сүз төзелеше. Сүзнең мәгънәле кисәкләре. Тамыр һәм кушымча. Сүз ясагыч һәм мөнәсәбәт белдерүче кушымчалар. Мөнәсәбәт белдерүче кушымчаларның модальлек һәм бәйләгеч төрләре. Аларны сүзгә ялгау тәртибе. Сүзнең нигезе.

Татар телендә сүз ясалышы ысуллары. Кушымчалар ялгап, сүз ясау. Сүзләрне кушу юлы (саф кушма сүзләр, тезмә сүзләр, кыскартылма сүзләр), аларның дәрәс язылышы. Сүзләрнең аваз составын үзгәртү. Сүзләрнең мәгънәсен үзгәртү. Сүзләрнең бер сүз төркеменнән икенчесенә күчү юлы (исем фигыльнең исемгә, сыйфат фигыльнең исемгә һ.б.).

Морфология

Тел белеменең сүз төркеменәрен өйрәнә торган тармагы буларак морфология.

Сүз төркемнәре турында төшенчә. Татар телендә сүз төркемнәре. Сөйләм оештырудагы рольләреннән чыгып, сүзләрнең мөстәкыйль сүз төркемнәренә, бәйләгеч сүз төркемнәренә, модаль сүз төркемнәренә бүленүе.

Исем. Сүз төркеме булара кисем. Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр. Исемнәрнең берлек һәм күплек төрләре. Исемнәрнең килеш һәм тартым белән төрләнеше. Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Сан, тартым һәм килеш кушымчаларын кулланда стилистик төрлелек. Исемнәрнең жөмләдә кулланылышы. Исемнәргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Фигыль. Фигыль турында төшенчә. Фигыльнең башлангыч формасы. Барлык-юклык төре. Фигыльләрнең зат-сан белән төрләнеше. Фигыль юнәлешләре.

Затланышлы фигыльләр.

Хикәя фигыль. Хәзерге, үткән, киләчәк заман хикәя фигыльләр. Аларның мәгънәсе, ясалышы. Зат-сан белән төрләнеше, дәрәҗәләнеше. Жөмләдә кулланылышы.

Боек фигыль. Аның мәгънәсе, зат-сан белән төрләнеше. Жөмләдә кулланылышы.

Шарт фигыль. Аның мәгънәсе, ясалышы, зат-сан белән төрләнеше, жөмләдә кулланылышы.

Затланышлы фигыльләргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Затланышсыз фигыльләр.

Сыйфат фигыль. Аның мәгънәсе, ясалышы, фигыль һәм сыйфат белән уртақ билгеләре. Заманнары. Исемләшүе. Үткән заман һәм киләчәк заман сыйфат фигыльләренең хикәя фигыльләр белән охшаш һәм аермалы яклары. Сыйфат фигыльләренең жөмләдә кулланылышы.

Хал фигыль. Аның мәгънәсе, төрләре, ясалышы. Рәвеш һәм фигыль белән уртақ билгеләре. Икенче төр хал фигыльнең хикәя фигыль белән охшаш һәм аермалы яклары. Хал фигыльнең жөмләдә кулланылышы.

Исем фигыль. Аның мәгънәсе, ясалышы. Исем һәм фигыль белән уртақ билгеләре. Исем фигыльнең исемгә күчүе. Исем фигыльнең жөмләдә кулланылышы.

Инфинитив. Аның мәгънәсе, ясалышы, дәрәҗәләнеше. Инфинитивның жөмләдә кулланылышы.

Ярдәмче фигыльләр һәм аларның кулланылышы. Мөстәкыйль фигыльләренең ярдәмче фигыль мәгънәсендә йөрүе.

Затланышсыз фигыльләргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Сыйфат. Сыйфат турында төшенчә, аның мәгънәсе, сыйфат дәрәҗәләре. Аларның ясалышы һәм дәрәҗәләнеше. Сыйфатның исемләшүе. Сыйфатларның жөмләдә кулланылышы. Сыйфатка морфологик анализ ясау тәртибе.

Сан. Сан турында төшенчә, аның мәгънәсе. Сан төркемчәләре: төп сан, тәртип саны, бүлем саны, чама саны, жыю саны, өлеш саны. Саннарның

исемләшүе. Язуда рим һәм гарәп цифрларының кулланылышы һәм дәрәҗәләнүе. Төзөлүш буенча сан төрләре (тамыр, кушма, парлы, тизмә саннар), аларның дәрәҗәләнүе. Санга морфологик анализ ясау тәртибе.

Рәвеш. Рәвеш турында төшенчә, аның мәгънәсе. Рәвеш төркемчәләре: саф, охшату-чагыштыру, күләм-чама, вакыт һәм урын, сәбәп-максат рәвешләре. Рәвешләрнең жөмлөдә кулланылышы. Рәвешләргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Алмашлык. Аның башка мөстәкыйль сүз төркемнәреннән аермасы. Алмашлыкларның төркемчәләре. Билгеләү, билгесезлек һәм юклык алмашлыкларының дәрәҗәләнүе. Алмашлыкларның жөмлөдә кулланылышы. Алмашлыкларга морфологик анализ ясау тәртибе.

Аваз ияртемнәре. Аваз ияртемнәренең жөмлөдә кулланылышы. Аларның дәрәҗәләнүе. Аваз ияртемнәренә морфологик анализ ясау тәртибе.

Бәйләк. Бәйләк турында гомуми төшенчә. Үзләреннән алда килгән сүзләрнең нинди килештә килүен таләп итүдән чыгып, бәйләкләрнең төркемчәләре. Бәйләкләрнең практик кулланылышы. Бәйләк сүзләр. Бәйләкләргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Төркәгеч. Төркәгеч турында гомуми төшенчә. Төркәгечләрнең төркемчәләре: тизүчә һәм ияртүчә төркәгечләр. Төркәгеч сүзләр. Төркәгечләрнең дәрәҗәләнүе. Төркәгечләрнең жөмлөдә кулланылышы. Төркәгечкә морфологик анализ ясау тәртибе.

Кисәкчә. Кисәкчә турында гомуми төшенчә. Кисәкчәләрнең төркемчәләре (көчәйткеч һәм чикләүчә кисәкчәләр, сорауны, раслауны, билгесезлекне, икеләнүне, теләкне, үтенүне, юклыкны белдерүчә кисәкчәләр). Кисәкчәләрне сөйләмдә куллану. Кисәкчәләрнең дәрәҗәләнүе. Кисәкчәләргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Хәбәрлек сүзләр. Хәбәрлек сүзләрнең мөстәкыйль сүз төркемнәре белән охшаш һәм аермалы яклары. Аларның жөмлөдә кулланылышы. Хәбәрлек сүзләргә морфологик анализ ясау тәртибе.

Ымлыклар. Аларның төркемчэләре. Дөрес язылышы. Ымлыкларга морфологик анализ ясау тәртибе.

Синтаксис

Синтаксис турында төшенчә. Төп синтаксик берәмлекләр: сүзтезмә, синтагма, жөмлә, жөмлә кисәкләре, кушма жөмлә, текст.

Гади жөмлә синтаксисы. Сүзтезмә турында төшенчә. Аның сүздән һәм жөмләдән аермасы. Ияртүче һәм иярүче кисәкләр турында төшенчә. Ияртүче кисәкнең кайсы сүз төркеменә керүенә карап, сүзтезмәләрне төркемләү.

Жөмлә турында төшенчә. Әйтү максаты буенча жөмлә төрләре: хикәя, сорау, боеру жөмлэләр. Тойгылы жөмлэләр. Аларны оештыруда катнашучы чаралар.

Жөмләдә сүзләр бәйләнеше. Тезүле һәм ияртүле бәйләнеш. Тезүле бәйләнешне белдерүче чаралар. Ияртүле бәйләнешне белдерүче чаралар. Ияртүле бәйләнештә торган сүзләр арасындагы мөнәсәбәтләр.

Ике составлы жөмлә турында төшенчә. Баш һәм иярчен кисәкләр. Жыйнак һәм жәенке жөмлэләр

Жөмләнең баш кисәкләре.

Ия һәм аның белдерелүе.

Хәбәр һәм аның белдерелүе. Хәбәрнең ия белән ярашуы. Ия белән хәбәр арасында сызык.

Жөмләнең иярчен кисәкләре.

Аергыч һәм аның белдерелүе. Аергычларның аерылмышы белән бәйләнеше. Тиңдәш һәм тиңдәш түгел аергычлар.

Тәмамлык һәм аның белдерелүе. Туры һәм кыек тәмамлыклар.

Хәл. Аның төркемчэләре, аларның белдерелүе.

Аныклагыч. Аның башка иярчен кисәкләрдән аермасы, белдерелүе. Аныкланмыш белән бәйләнеше.

Жөмлә кисәкләренең шартлы билгеләре.

Жөмләнең модаль кисәкләре. Эндәш сүзләр, алар янында тыныш билгеләре. Кереш сүзләр һәм кереш жөмлэләр, аларның мәгънәләре, алар янында тыныш билгеләре.

Жөмлэдә сүз тәртибе турында гомуми төшенчә. Жөмлэдә сүзләрнең туры һәм кире тәртибе. Логик басым.

Жөмләнең аерымланган кисәкләре турында гомуми төшенчә. Аерымланган хәлләр. Аерымланган аныклагычлар. Алар янында тыныш билгеләре.

Жөмләнең тиндәш кисәкләре турында төшенчә. Тиндәш кисәкләрнең үзара бәйләнеше. Тиндәш кисәкләр янында гомумиләштерүче сүзләр. Тиндәш кисәкләр һәм гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләре.

Тулы һәм ким жөмлэләр. Ким жөмлэләрнең сөйләмдә кулланылышы.

Бер составлы жөмлэләр турында төшенчә. Бер составлы фигыль жөмлэләр. Бер составлы исем жөмлэләр.

Туры һәм кыек сөйләм. Диалог, аның язылышы, тыныш билгеләре. Туры сөйләмне кыек сөйләмгә әйләндерү.

Гади жөмлөгә синтаксик анализ ясау тәртибе.

Кушма жөмлә синтаксисы. Кушма жөмлә турында гомуми төшенчә. Кушма жөмлэләрне төркемләү.

Тезмә кушма жөмлэләр. Аларның төрләре: теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма жөмлэләр. Аларда тыныш билгеләре.

Иярченле кушма жөмлэләр. Төзелеше ягыннан иярченле кушма жөмлә төрләре – аналитик һәм синтетик иярченле кушма жөмлэләр. Алардагы бәйләүче чаралар. Синтетик һәм аналитик иярченле кушма жөмлэләрдә тыныш билгеләре.

Иярчен жөмлэләрнең мәгънә ягыннан төрләре: иярчен ия, иярчен хәбәр, иярчен аергыч, иярчен тәмамлык һәм иярчен хәл (иярчен урын, иярчен вакыт, иярчен рәвеш, иярчен күләм, иярчен сәбәп, иярчен максат, иярчен шарт, иярчен кире) жөмлэләр. Аларда тыныш билгеләре.

Катлаулы синтаксик конструкцияләр турында төшенчә.

Күп иярченле кушма жөмлөләр: тиңдәш иярүле, тиңдәш түгел иярүле, бер-бер артлы иярүле, берничә төр иярүле.

Катнаш кушма жөмлө, аның төзелеше, андагы тыныш билгеләре.

Кушма һәм катлаулы жөмлөләргә анализ ясау тәртибе.

Пунктуация

Жөмләнең мәгънәсе һәм төзелеше, интонация һәм тыныш билгеләре.

Нокта, сорау, өндәү билгеләре, сорау-өндәү билгеләре куела торган очраklar.

Күпнокталар һәм куштырнаклар куела торган очраklar. Өтер, нокталы өтер, ике нокта куела торган очраklar. Сызык һәм жәяләр куела торган очраklar.

Стилистика һәм сөйләм культурасы

Әдәби тел һәм аның стильләре. Язма һәм сөйләмә стиль. Функциональ стильләр: матур әдәбият стиле, вакытлы матбугат стиле, фәнни стиль, эш кәгазьләре стиле, эпистоляр стиль.

Сөйләм культурасы һәм аның нигезләре. Сөйләмгә куела торган таләпләр.

Раздел 3. Фонд оценочных средств

3.1. Инструкция по выполнению работы

Во время проведения вступительных испытаний поступающему запрещается пользоваться учебниками, справочными материалами, тетрадями, записями, мобильными телефонами, электронными записными книжками и другими средствами хранения информации.

Задания выполняются на предоставленных бумажных носителях. Используются только шариковые ручки.

Результаты вступительных испытаний оцениваются по 100-балльной шкале.

Экзаменационные задания состоят из трех блоков.

Первый блок – тесты с выбором одного правильного ответа. Каждый правильный ответ оценивается в два балла. Всего 20 заданий, итого – 40 баллов.

Второй блок – тесты на соответствия. 10 заданий, каждый по 3 балла, итого – 30 баллов.

Третий блок заданий предполагает ответы, которые нужно написать по определенным требованиям, которые расписываются в тексте заданий. Всего 10 вопросов, оцениваются тремя баллами каждый. Итого – 30 баллов.

3.2. Образцы экзаменационных вопросов (тестов)

А. Тест. Бирелгэн 4 вариант арасыннан бер дөрес жавапны табып билгеләгез.

А1. [ә] авазын тасвирлаган билгеләмәне күрсәтегез.

1. арткы рэт, урта күтәрелешле, иренләшмәгән кыска сузык;
2. алгы рэт, урта күтәрелешле, иренләшмәгән кыска сузык;
3. алгы рэт, түбән күтәрелешле, иренләшмәгән озын сузык;
4. арткы рэт, түбән күтәрелешле, иренләшмәгән озын сузык.

А2. Яңгырау тартыклардан гына торган рәтне күрсәтегез.

1. б, г, ж, д;
2. т, в, с, й;
3. л, р, к, ф;
4. w, н, h, щ.

А3. Нинди аваз үзгәрешенә диссимиляция диләр?

1. сузык авазларның калынлыкта-нечкәлектә ярашуы;
2. сузыкларның кыскаруы яки төшөп калуы;
3. тартык авазларның охшашлануы;
4. тартык авазларның охшашсызлануы.

А4. БОЛЫН сүзенәң язылыш принцибын күрсәтегез.

1. фонетик;
2. морфологик;
3. график;
4. тарихи-традицион.

А5. “Чакырган җиргә бар, куган җирдән кит” мәкалендә нинди сүзләр кулланылган?

1. капма-каршы мәгънәле сүзләр;
2. мәгънәдәш сүзләр;
3. аваздаш сүзләр;
4. тамырдаш сүзләр.

А6. Фразеологизмның мәгънәсен табыгыз: КҮЗ АЧЫП ЙОМГАНЧЫ -

...

1. аптырату;
2. кыйнау;
3. тиз;
4. янау.

А7. Омофоннар булган рәтне күрсәтегез.

1. Гөлүсә – гөл үсә, искөргән – ис көргән;
2. Басма – басма, сабын – сабын;
3. Төш – төш, ял – ял;
4. Тир – тир, карта - карта.

А8. Жөмләдә аерып бирелгән диалектизмның мәгънәсен билгеләгез:
“Әйдәгез, ЖӘРЕНГӘ болынны терелтәбез” (Н.Гыйматдинова).

1. иртәгә;
2. киләсе елга;
3. җәйгә;
4. быел.

А9. Сүзнең тамыры дип нәрсәгә әйтәләр?

1. сүзнең мәгънәгә ия иң кечкенә кисәгә;
2. сүзнең төп мәгънәсен белдерә торган кисәгә;
3. сүзнең төрләндергеч кушымчаларын алганнан соң калган өлешә;

4. сүзгә яңа мәгънә өсти торган кисәк.

A10. Тезмә сүзне күрсәтегез.

1. аш[...]казаны;
2. жил[...]тегермәне;
3. савыт[...]саба;
4. жете[...]кызыл.

A11. Фигыль ясагыч кушымчалардан торган рәтне билгеләгез.

1. -чы/че, -даш/-дәш, -ак/-әк;
2. -лы/-ле, -гы/ге, -чан/чән;
3. -ла/-лә, -ылда/-елдә, -а/-ә;
4. -ча/-чә, -дай/-дәй, -лата/-лэтә.

A12. Сүз мәгънәле кисәкләргә дәрәс аерылган очракны табыгыз.

1. кил-әчә(к)г-ем-не;
2. килә-чәгем-не;
3. ки-лә-чә-гем-не;
4. кил-әчәгем-не.

A13. Сорау алмашлыгы кәргән жөмләнә табыгыз.

1. Жир йөзәндәгә бөтен малайларның исемнәре була (Г.Мөхәммәтшин).
2. Күңәлгә әллә нинди шикләргә килә. (М.Әмир)
3. Бу ямьсез песинә нигә керттегез? (Ә.Бикчәнтәева)
4. Кызганычка каршы, моның сәбәбен ачыклай алмадылар (Һ.Такташ)

A14. Бүләм саннары нинди кушымчалар ярдәмендә ясала?

1. -ар/-әр//-шар/-шәр;
2. -ау/-әү;
3. -нчы/-нче//-ынчы/-енче;
4. -лап/-ләп// -ларча/-ләрчә.

A15. Үзләреннән алда килгән исемнең баш килештә булуын таләп иткән бәйләкләр рәтен табыгыз.

1. белән, өчән, шикелле;
2. соң, бүтән, тыш;
3. таба, күрә, каршы;
4. әлек, башка, бирле.

A16. Сыйфат кәргән жөмләнә табыгыз.

1. Дүрт яктан дошман булса да, һәрбер адымны тик сугышып кына атласак та, күңелем ышанадыр иде: кайдадыр яктылык бар, кайчан да булса без шуңа ирешербез, ди идек. (Г.Ибраһимов);

2. Тау түбәсеннән берәү ат чаптырып бара – ул, әкият батырыдай, дөрләп янган ут эченә ташланды (М.Хәбибуллин);

3. Жиләк жыю буенча балалар арасында Мәрфуга карчыктан кала иң зур абруй Зөлфиядә иде (М.Мәһдиев);

4. Әнә ике кыз койрыкның иң очына утырганнар да пароход артыннан ургылып калган суга карап баралар (Ә.Еники).

A17. Рәвешле исем сүзтезмәне табыгыз.

1. күп китап;
2. яңа йорт;
3. дуслардан бишәү;
4. икенче дустаны.

A18. “Көннәрдән беркөнне ул кабак юкка чыкты” (Ф.Хөсни) жөмләсендә УЛ сүзгә нинди жөмлә кисәге була?

1. хәбәр;
2. тәмамлык;
3. ия;
4. аергыч.

A19. Тиндәш түгел иярүле күп иярченле кушма жөмлөгә туры килгән билгеләмәне табыгыз.

1. Мондый жөмлөләрдә иярчен жөмлөләр баш жөмләнең бер үк кисәген бер үк яктан ачыклайлар.

2. Мондый жөмлөләрдә иярчен жөмлөләр баш жөмләне төрле яктан ачыклайлар.

3. Мондый жөмлөләрдә иярчен жөмлөләр баш жөмлөгә бер-бер артлы иярәләр.

4. Мондый жөмлөләрдә иярчен жөмлөләр баш жөмлөгә карата төрле бәйләнеш комбинацияләрендә киләләр.

A20. Төрле сәбәпләр аркасында сөйләмнең әйтәлп бетмәвен күрсәтү өчен _____ куела.

1. күпнокта;
2. сызык;
3. жәяләр;
4. өтер.

B1. Тәңгәлләкләр урнаштырыгыз. Жавапта саннар жыелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) [y]	1) арткы рэт, иренлэшкән, урта күтәрелешле сузык аваз
Б) [a]	2) арткы рэт, иренлэшмәгән, урта күтәрелешле сузык аваз
В) [o]	3) арткы рэт, иренлэшмәгән, түбән күтәрелешле сузык аваз
Г) [ы]	4) арткы рэт, иренлэшкән, югары күтәрелешле сузык аваз

В2. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар жыйелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) ихтимал	1) басым сүзнең беренче ижегенә төшә
Б) кирәкми	2) басым сүзнең икенче ижегенә төшә
В) күтәрелешке	3) басым сүзнең өченче ижегенә төшә
Г) мөгаен	4) басым сүзнең дүртенче ижегенә төшә

В3. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар жыйелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) бөркә	1) сүз ясагыч кушымча ялгану ысулы белән ясалган сүз
Б) бөркүлек	2) сүзләр кушылу ысулы белән ясалган сүз
В) бөкре	3) конверсия ысулы белән ясалган сүз
Г) билбау	4) тамыр сүз

В4. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар жыйелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) матча	1) составында сүз ясагыч кушымча булган сүз
Б) майданчык	2) составында беринди дә кушымча булмаган тамыр сүз
В) мүкләгәч	3) составында бәйләгәч кушымча булган сүз
Г) мыкча	4) составында модальлек кушымчасы булган сүз

В5. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар жыйелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) авызы пешкән	1) ягымлы сүзлә кеше
Б) бал авыз	2) исеме чыгу
В) дан китү	3) буйсындыра алмау
Г) йөгәннән ычкындыру	4) алданган кеше

В6. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Җавапта саннар жыйелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) холык, табигать	1) антонимнар
Б) карсак, озын	2) синонимнар
В) кызарган, кыз арган	3) паронимнар

Г) диктант, диктат	4) омонимнар
--------------------	--------------

В7. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Жавапта саннар жыйелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) Солтангәрәй бөтен күңелен укуга бирде.	1) составында иялек килешендәге зат алмашлыгы булган жөмлө
Б) Бу эшкә аның кулы килешеп тора иде.	2) составында вакыт рәвеш булган жөмлө
В) Без хәзер һөнәрле.	3) составында тамыр сыйфат булган жөмлө
Г) Замананың көе үзгә шул.	4) составында төшем килешендәге исем булган жөмлө

В8. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Жавапта саннар жыйелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) предметның, затның билгесен белдерә торган мөстәкыйль сүз төркеме	1) алмашлык
Б) предметны һәм затны белдерә торган мөстәкыйль сүз төркеме	2) исем
В) исемне, сыйфатны, санны һәм рәвешне алмаштырып килә торган мөстәкыйль сүз төркеме	3) рәвеш
Г) эш яки хәлнең билгесен белдерә торган мөстәкыйль сүз төркеме	4) сыйфат

В9. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Жавапта саннар жыйелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) Жиде кат үлчә, бер кат кис.	1) составында урын хәле булган жөмлө
Б) Ул монда артык кеше иде.	2) составында вакыт хәле булган жөмлө
В) Ул моны сиздермәс өчен елмайган булды.	3) составында максат хәле булган жөмлө
Г) Кичен мин аны озатып калдым.	4) составында күләм хәле булган жөмлө

В10. Тәңгәллекләр урнаштырыгыз. Жавапта саннар жыйелмасын буш аралык калдырмыйча һәм тыныш билгеләрсез языгыз.

А) Зөфәр болай әйбәт кеше иде, дөресрәге, ул үзен иң уңай яктан күрсәтә белә иде. (Ә.Еники)	1) иярчен аергыч жөмлө
Б) Ләкин безгә алар белән танышырга туры килмәде, чөнки без анда өч-дүрт көн генә тордык. (Ш.Камал)	2) иярчен рәвеш жөмлө
В) Ул биргән ак яулык та озак еллар түш кесәсеннән төшмәде. (Ш.Маннур)	3) иярчен сәбәп жөмлө

Г) Ул, күзләре еракка текәлгән килеш, туган ил табигатенә сокланып торды. (М.Әмир)	4) иярчен аныклагыч жөмлө
--	---------------------------

В11. “Кулың *жәйткән ботакның* *жәймешен өз*” (Мәкаль) жөмләсендә ТСТ калыбына туры килгән ничә ижек бар?

Жавапны сан белән языгыз.

В12. “*Эченә салмасаң, тышына чыкмас*” (Мәкаль) жөмләсендә сүз басымы соңгы ижеккә төшмәгән ничә сүз бар?

Жавапны сан белән языгыз.

В13. Бирелгән рәттә ничә сүз артык: *күренекле, уңган, атаклы, танылган, эшлекле, тырыш, мәшһүр, атказанган*

Жавапны сан белән языгыз.

В14. “*Төп ... утырту*” фразеологик әйтелмәсендә нокталар урынында кайсы сүз төшеп калган?

Жавап сүзгә баш хәрефләр белән фразеологизмда кулланылган формада языгыз.

В15. “*Кош – канаты белән, гаилә татулыгы белән көчле*” (Мәкаль) жөмләсендә ничә ясалма сүз бар?

Жавапны сан белән языгыз.

В16. “*Баш белән таш ярып булмый*” (Мәкаль) жөмләсендәгә БЕЛӘН сүзгә кайсы сүз төркеменә карый?

Жавап сүзгә (терминны) баш хәрефләр белән берлек санды языгыз.

В17. “*Уйламыйча башлама, башлаган эшкә ташлама*” (Мәкаль) жөмләсендә ничә затланышсыз фигыл кулланылган?

Жавапны сан белән языгыз.

В18. *Начар арба юл боза* (Мәкаль) жөмләсендәгә ЮЛ сүзгә нинди жөмлө кисәге?

Жавап сүзгә (терминны) баш хәрефләр белән баш килештә, берлек санды языгыз.

В19. “*Болында үлән ни хәтле, анда кеше шул хәтле*” (Г.Бәширов) жөмләсендә аналитик иярчен компонентның мәгънәви төре нинди?

Жавап сүзгә (бер сүз) баш хәрефләр белән языгыз.

В20. “*Дала буш, дала тын, үзе тигез-тигез һәм очсыз-кырыйсыз*” (Ә.Еники) жөмләсә ничә компоненттан тора?

Жавапны сан белән языгыз.

Раздел 4. Список литературы

(Перечень литературы и информационных источников для подготовки к вступительным испытаниям)

а) основная

1. Галиуллина Г.Р., Шәкүрова М.М. Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен ана теленнән программа (5-9 нчы сыйныфлар). [http://mon.tatarstan.ru/rus/file / pub / pub_263448. docx](http://mon.tatarstan.ru/rus/file/pub/pub_263448.docx).

2. Зәкиев М.З. Татар теле: Татар урта гомуми белем мәкт. 8 нче с-фы өчен д-лек. – 3 нче басма. – Казан: Мәгариф, 2002. – 159 б.

3. Зәкиев М.З. Татар теле: Татар урта гомуми белем мәкт. 9 нчы с-фы өчен д-лек. / М.З.Зәкиев, С.М.Ибраһимов. – Тулыл. 4 нче басма. – Казан: Мәгариф, 2008. – 159 б.

4. Зәкиев М.З., Максимов Н.В. Татар теле: Татар урта гомуми белем бирү мәкт. 10–11 нче с-флары өчен д-лек. Казан: Татар. кит. нәшр., 2016. – 334 б.

5. Максимов Н.В. Татар теле. 7 сыйныф: татар телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы / Н.В. Максимов, Г.Ә. Нәбиуллина. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2014. – 159 б.

6. Мирзәһитов Р.Х. Татар теле. 9 сыйныф: рус телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) / Р.Х. Мирзәһитов, М.М. Шәкүрова, Н.Х. Мусаяпова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2017. – 190 б.

7. Сәгъдиева Р.К. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәрәслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 6 нчы с-ф. / Р.К. Сәгъдиева, Р.М. Гарәпшина, Г.И. Хәйруллина. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2015. – 191 б.

8. Сәгъдиева Р.К. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәрәслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 7 нче с-ф. / Р.К. Сәгъдиева, Г.Ф. Харисова, Л.К. Сабиржанова, М.Ә. Нуриева. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2015. – 215 б.

9. Сәгъдиева Р.К. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 8 нче с-ф. / Р.К. Сәгъдиева, Г.И. Хәйруллина. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2016. – 223 б.

10. Сәгъдиева Р.К. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәреслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 9 нчы с-ф. / Р.К. Сәгъдиева, Э.Х. Кадинова. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2016. – 143 б.

11. Сәгъдиева Р.К., Хөснетдинов Д.Х. Татар теленнән презентацияләр. 664 слайд. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2016. (диск)

12. Татар теле (кагыйдәләр, методик киңәшләр, анализ үрнәкләре, биремнәр). Абитуриентлар, укытучылар, студентлар өчен. / Мирзахитов Р.Х., Сәгъдиева Р.К., Хөснетдинов Д.Х. – Казан: «Мәгариф–Вакыт» нәшр., 2017. – 191 б.

13. Татар теле. 8 сыйныф: рус телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) / Г.Ф. Гайнуллина һ.б. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2016. – 182 б.

14. Харисов Ф.Ф., Харисова Ч.М. Рус мәктәпләрендә укучы татар балаларына татар теле: үрнәк гомуми программа (V–IX сыйныфлар). <http://mon.tatarstan.ru/rus/programmy.htm?page=2>

15. Харисов Ф.Ф., Харисова Ч.М. Рус мәктәпләрендә укучы татар балаларына татар теле: үрнәк гомуми программа (X–XI сыйныфлар). <http://mon.tatarstan.ru/rus/programmy.htm?page=2>

16. Харисов Ф.Ф. Татар теле. 5 сыйныф: рус телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) / Ф.Ф. Харисов, Ч.М. Харисова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2015. – 159 б.

17. Харисов Ф.Ф., Харисова Ч.М. Татар теленнән күнегүләр һәм тестлар. – Казан: Яңалиф, 2006.

18. Харисова Ч.М. Татар теле. 5 сыйныф: татар телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы / Ч.М. Харисова, Н.В. Максимов, Р.Р. Сәйфетдинов. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2015. – 207 б.

19. Харисова Ч.М. Татар теле. Анализ үрнәкләре: Югары сыйныф укучылары, абитуриентлар, студентлар, укытучылар өчен ярдәмлек / Ч.М. Харисова. – Казан: Мәгариф, 2009. – 119 б.

20. Хәсәншина Р.Г. Татар теле. 5 сыйныф: татар телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы / Р.Г. Хәсәншина. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2015. – 175 б.

21. Шәмсетдинова Р.Р. Татар теле: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен дәрәслек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) 5 нче с-ф. / Р.Р. Шәмсетдинова, Г.К. Һадиева, Г.В. Һадиева. – Казан: “Мәгариф-Вакыт” нәшр., 2015. – 175 б.

22. Юсупов Ф.Ю. Татар теле. 6 сыйныф: татар телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы / Ф.Ю. Юсупов, Ч.М. Харисова, Р.Р. Сәйфетдинов. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2014. – 175 б.

б) дополнительная

1. Абдуллина Р.С. Сөйләм культурасы. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2012.

2. Сафиуллина Ф.С., Ибраһимов С.М., Вафина Э.Х. Хәзерге татар телендә тыныш билгеләре. – Казан, ТКН, 1995.

3. Сафиуллина Ф.С. Хәзерге татар әдәби теле. Югары уку йортларының әзерлек факультетлары һәм абитуриентлар өчен дәрәслек. – Казан университеты нәшрияты, 2002.

в) словари и справочники

1. Исәнбәт Н.С. Татар теленең фразеологик сүзлеге: 2 томда. – Т. II / Н.С.Исәнбәт. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1990. – 368 б.

2. Исәнбәт Н.С. Татар теленең фразеологик сүзлеге: 2 томда. – Т. I / Н.С.Исәнбәт. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1989. – 495 б.

3. Русско-татарский толковый словарь лингвистических терминов / под ред. Ф.И. Тагировой и Ф.Ф. Гаффаровой. – Казан: ИЯЛИ, 2016. –248 с.
4. Татар теленең аңлатмалы сүзлеге / ред. Ф.Ф. Гаффарова, Ф.И. Таһирова, Р.Т. Сәфәров. –Казань: ТӘһСИ, 2017. –Т. 3: К. –744 с.
5. Татар теленең орфографик сүзлеге. – Казан, «Раннур», 2002.
6. Татар теленең этимологик сүзлеге: 2 томда / төз. Р.Г. Әхмәтьянов; фәннимөхәррире Р.Т. Сәфәров. –Казан: Мәгариф – Вакыт, 2015.